

Koulujen erilaiset käytännöt maahanmuuttotastaisten oppilaiden koulupolulla - KIEPPI-toimenpideohjelman loppuraportti

5.5 Kehittyvä kielitaito vaikuttaa toiselle asteelle siirtymiseen

Keskeisiä tuloksia

- Nivelvaiheen rakenteet ovat pääosin toimivia, mutta myöhään maahan muuttaneiden oppilaiden siirtymiin tarvitaan nykyistä paremmin tukea.
- Koulutusvalinnat eivät aina perustu oppilaan kiinnostuksiin, vahvuuksiin ja tavoitteisiin, vaan niitä voivat rajata puutteelliset tukimahdollisuudet, ohjaajien ennakko-oletukset, perinteiset ohjausvalinnat sekä alueellisesti vaihteleva koulutustarjonta.
- Onnistunut siirtymä toiselle asteelle on koko kouluyhteisön tehtävä, joka edellyttää riittäviä ohjausresursseja, henkilöstön ajantasaista osaamista sekä oppilaille ja huoltajille läpinäkyvää tietoa koulutuspoluista ja valintojen vaikutuksista.

Opetuksen nivelvaiheiden, kuten toisen asteen siirtymän toimintatavat, vastuut ja linjaukset on rehtoreiden mukaan pääsääntöisesti määritelty ja niitä sekä toteutetaan että arvioidaan melko kattavasti ja systemaattisesti. Oppilaanohjaajan tuki on oppilaalle rehtoreiden mukaan tärkeää toiselle asteelle siirryttäessä, ja sen toteuttamiseen on kouluissa hyvät mahdollisuudet. Tärkeää on myös pitää koulun henkilökunta ajan tasalla eri koulutuspoluista ja oppivelvollisuudesta, ja siihen on pääsääntöisesti hyvät mahdollisuudet.⁶ Opetuksen järjestäjiltä nousee tästä huolimatta kehittämiskohteena tarve lisätä oppilaanohjaajille tietoa lähellä yläkouluikää tai sen aikana Suomeen muuttaneiden, myöhään maahan tulleiden oppilaiden, mahdollisuuksista opintopolulla³.

Myöhään maahan tulleet oppilaat ovat usein toiselle asteelle siirtyessään haastavassa tilanteessa, sillä heillä on ollut vain vähän aikaa saavuttaa riittävä osaamistaso kielen oppimiseen ja perusopetuksen suorittamiseen. Tämä vaikuttaa jatko-opintovalmiuksiin ja voi lisätä syrjäytymisriskiä. Siirtymisen haasteeksi on tunnistettu kouluissa vaihtelevat mahdollisuudet tukea oppilaita niin, että kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet saavuttaa riittävä kielitaito ja edetä opinnoissa vahvuuksiensa mukaan.⁶ Toisen asteen opintoja haastaa usein myös riittämätön kielitaito, joka voi vaikuttaa esimerkiksi opiskelijavalintaprosessiin. Vielä kehittyvä opetuskielen taito voi vaikuttaa esimerkiksi hakijoiden mahdollisuuksiin osoittaa osaamistaan pääsykokeissa tai soveltuvuustesteissä.^{3,6}

Kouluissa ei aina ole tarpeeksi resursseja perusopetuslain mukaiselle tehostetulle henkilökohtaiselle oppilaanohjaukselle⁶. PISA 2022 -tutkimuksesta käy ilmi, että maahanmuuttotastaistat nuoret ovat muita nuoria enemmän huolissaan siitä, että he eivät ole valmistautuneet peruskoulun jälkeiseen elämään. Samoin

ensimmäisen sukupolven maahanmuuttotataustaiset oppilaat kokevat muita harvemmin saaneensa hyvin tietoa jatkomahdollisuuksista peruskoulun jälkeen.²⁴

Aiemman tutkimuksen mukaan maahanmuuttotataustaisten oppilaiden oppilaanohjaukseen voivat vaikuttaa oppilaan omien kiinnostusten sijaan opettajien ja ohjaajien omat ennakko-oletukset. Esimerkiksi opetuskielen osaamisen taso tai tuen tarve voivat suunnata ohjausta niin, että nuori päätyy itselleen huonosti sopivaan koulutusvaihtoehtoon.²⁵ Myös muun opetushenkilöstön roolia oppilaiden ohjaamisessa ja tukemisessa tulisi korostaa. Esimerkiksi oman oppiaineen esille tuominen työelämänäkökulmasta kuuluu jokaiselle opettajalle. Tätä olisi tarpeen koulun eri toimijoiden mielestä painottaa nykyistä enemmän sekä järjestäjä- että koulutasolla.⁶

Jos oppilaalla on selkeät koulutukselliset tavoitteet, esimerkiksi halu päästä tulevaisuudessa lukioon, hänellä on usein myös vahvempi sisäinen motivaatio oppia ja kehittyä.⁷ Lukioon hakeutuu kuitenkin edelleen vähemmän maahanmuuttotataustaisia oppilaita, sillä sinne on ollut aliohjausta³. Ammatilliseen koulutukseen ohjaamisesta on pitkät perinteet, ja siellä on voinut olla tarjolla tukea paremmin kuin lukiokoulutuksessa. Lukiokoulutusta ei ole välttämättä korostettu maahanmuuttotataustaiselle oppilaalle vartenotettavana vaihtoehtona. Lukiokoulutuksen oppimisen tukea on uudistettu viime vuosina, mikä saattaa vaikuttaa tulevaisuudessa opiskeluvaihtoehtoihin. Toisella asteella tarjottava S2-oppimäärä sekä muu kielellinen tuki voi edistää maahanmuuttotataustaisten oppilaiden jatko-opintoihin hakeutumista, mutta niihin ei ole mahdollisuutta kaikkialla.⁶

Toiselle asteelle siirtymistä voi hankaloittaa myös ruotsinkielisen opintopolun rajoitteet. Mahdollisuudet saada esimerkiksi ruotsi toisena kielenä ja kirjallisuus -opetusta lukiossa vaihtelevat alueittain, eikä kaikkialla opetusta pystytä tarjoamaan. Samoin yli 15-vuotiaina maahan tullee, joilla ei ole peruskoulua suoritettuna, ei aina löydy sopivaa polkua. Ruotsinkielistä lähiopetuksena suoritettavaa aikuisten perusopetusta ei ole kaikkialla saatavilla, eikä etäopetus sovellu kaikille. Ruotsin kielellä kotoutuneita oppilaita on ollut vähemmän, joten yksittäisten oppilaiden kohdalla tilanteet tulevat vastaan usein uusina.³

Sujuva nivelvaihe ja nuoren taitoja, osaamista ja kiinnostusta vastaavat jatko-opinnot ovat tärkeitä tekijöitä opiskelijan hyvinvoinnin ja hänen opintojensa valmistumisen sekä työelämään siirtymisen tukemisessa⁶. Maahanmuuttotataustaisten oppilaiden tietämys eri valintojen vaikutuksista tulevaan koulutuspolkuun on myös tärkeää varmistaa. Esimerkiksi toisen kotimaisen kielen opiskelusta nuorella iällä tehty valinta voi vaikuttaa työuraan julkisella sektorilla. Lukiossa on erikseen ainevalintamahdollisuus B3-kieleen, mutta tätä hyödynnetään vähän. Niin sanotun virkamiesruotsin opiskelun voi aloittaa teoriassa myös korkeakoulussa. Kaikki korkeakoulut eivät kerro selkeästi toisen kotimaisen kielen vapauttamisperusteista, ja käytännöt ovat vaihdelleet. Niin oppilaan- ja opinto-ohjauksen kuin myös oppilaiden huoltajien näkökulmasta läpinäkyvä tieto jo koulutuspolun alkuvaiheessa on tärkeää.³ Erilaisille materiaaleille ja oppaille on tarvetta tätä tarkoitusta varten. Toiselle asteelle on myös tärkeää tehdä tiedotustyötä, sillä esimerkiksi S2-oppimäärää opiskelevien oppilaiden osaamisesta on ollut kielteisiä ennakkokäsityksiä.⁶